

Innst. 382 S

(2016–2017)

Innstilling til Stortinget fra helse- og omsorgskomiteen

Prop. 90 S (2016–2017)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Samtykke til ratifikasjon av Europarådets kon- vensjon mot ulovlig handel med menneskeorga- ner av 25. mars 2015

Til Stortinget

Sammendrag

Europarådets konvensjon mot ulovlig handel med menneskeorganer ble vedtatt 9. juli 2014 og åpnet for undertegning i Santiago de Compostela i Spania, 25. mars 2015 (CETS 216). Konvensjonen ble undertegnet av Norge denne dato.

Behovet for organtransplantasjon og mulighetene for å gjennomføre transplantasjonsbehandling er atskillig større enn tilgangen på menneskelige organer. Denne situasjonen gir et marked for handel med menneskelige organer. Ulovlig organhandel er uttak og innsetting av organer som skjer utenfor det nasjonale transplantasjonssystemet eller i strid med vesentlige prinsipper i den nasjonale transplantasjonslovgivningen. Formålet med konvensjonen er å forebygge og bekjempe handel med menneskelige organer. Dette skal skje gjennom å kriminalisere alle sider av organhandel, å beskytte ofre for organhandel og å legge til rette for samarbeid mot organhandel på nasjonalt og internasjonalt nivå. Statene forplikter seg til å sørge for nødvendig lovgivning og andre tiltak for å kunne straffe dem som begår handlinger som er knyttet til ulovlig uttak og innsetting av menneskelige organer. Konvensjonen forplikter også statene til å sikre befolkningen likeverdig tilgang til transplantasjonsbehandling.

Konvensjonen bygger på prinsippet om at menneskekroppen ikke skal være opphav til økonomisk

gevinst, et prinsipp som også er nedfelt i enkelte andre konvensjoner. Konvensjonen retter seg mot handel med menneskelige organer for transplantasjonsformål eller andre formål og andre former for ulovlig fjerning og ulovlig innsetting. Den slår fast at det skal være straffbart å ta ut organer fra en levende person uten at vedkommende har gitt et frivillig, informert og uttrykkelig samtykke. Uttak fra en avdød skal være straffbart når uttaket ikke er tillatt etter nasjonal lovgivning. Det samme skal gjelde for en rekke handlinger som bidrar til ulovlig uttak. Blant annet skal det være straffbart å betale for organer.

Så langt har Albania sluttet seg til (ratifisert) konvensjonen. I tillegg til Norge, har seksten andre land, blant dem Storbritannia og Spania, undertegnet konvensjonen.

Det foreslås at Norge ratifiserer konvensjonen. Siden gjennomføring av konvensjonen krever lovendring, er Stortingets samtykke til ratifikasjon nødvendig etter Grunnloven § 26 andre ledd.

Forpliktelsene etter konvensjonen er langt på vei allerede gjennomført i norsk regelverk. Dette gjelder også artiklene som Norge bare er forpliktet til å bestrebe seg på å gjennomføre. Det er likevel nødvendig å heve strafferammen i transplantasjonsloven og å justere formålet og virkeområdet for loven for at Norge skal oppfylle forpliktelsene etter loven fullt ut. Helse- og omsorgsdepartementet har derfor fremmet forslag om nødvendige endringer i Prop. 89 L (2016–2017) Endringer i transplantasjonslova mv. (gjennomføring av organhandelskonvensjonen i norsk rett).

Helse- og omsorgsdepartementet foreslår at konvensjonen gjøres gjeldende for Svalbard, Jan Mayen og bilandene. Når det gjelder bilandene, følger det av bilandsloven at norsk privatrett og strafferett og den norske lovgivningen om rettspleien gjelder for bilandene. Bilandslovens § 2 fastsetter at Kongen bestem-

mer i hvilken utstrekning andre lover skal gjelde for bilandene.

Norge har så langt vært lite berørt av internasjonal organhandel. Den formen for kriminalitet som konvensjonen tar sikte på å bekjempe, stopper ikke ved landegrensene. Det er derfor svært viktig at Norge bidrar til at de som er skyldige i ulovlige uttak, innsetting og kommersiell utnyttning av menneskelige organer, kan straffeforfølges uansett hvem som har utført handlingen og hvor den er blitt utført.

Helse- og omsorgsdepartementet vil fortløpende vurdere behovet for å sette i verk informasjonstiltak om forebygging og bekjempelse av organhandel i tråd med kravene i artikkel 21 nr. 2 bokstavene a og b.

I samråd med Justis- og beredskapsdepartementet legges det opp til at Kripos utpekes som nasjonalt kontaktpunkt for utveksling av opplysninger om organhandel, jf. artikkel 22 bokstav b.

Ratifikasjon av konvensjonen ventes ikke å medføre økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning.

Helse- og omsorgsdepartementet tilrår ratifikasjon av Europarådets konvensjon mot ulovlig handel med menneskeorganer av 25. mars 2015. Utenriksdepartementet slutter seg til dette.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Freddy de Ruiter, Ruth Grung, Ingvild Kjerkol, Tove Karoline Knutsen og Torgeir Micaelsen, fra Høyre, Kristin Ørmen Johnsen, Elisabeth Røbekk Nørve, Sveinung Stensland og Tone Wilhelmsen Trøen, fra Fremskrittspartiet, Bård Hoksrud, lederen Kari Kjønås Kjos og Morten Wold, fra Kristelig Folkeparti, Olaug V. Bollestad, fra Senterpartiet, Kjersti Toppe, og fra Venstre, Ketil Kjenseth, viser til at proposisjonen foreslår samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon mot ulovlig handel med menneskeorganer av 25. mars 2015. Norge underskrev konvensjonen 25. mars 2015, samme dag som den ble vedtatt, men gjennomføring av konvensjonen nødvendiggjør lovendringer. Dette betyr at Stortinget må samtykke til ratifikasjon.

Komiteen viser til at organhandelskonvensjonens formål er å forebygge og bekjempe handel med menneskelige organer, ved hjelp av internasjonalt samarbeid og kriminalisering av alle sider ved organhandel.

Komiteen viser til at organhandelskonvensjonen legger til grunn at organuttak og -transplantasjoner skal bygge på altruistiske prinsipper, og at den

slik viderefører og styrker etablert norsk lovverk og tradisjoner. Organer skal bare kunne doneres med givers og eventuelt pårørendes frivillige, informerte samtykke, og innenfor det nasjonale transplantasjonssystemet og transplantasjonslovas bestemmelser. Komiteen er enig i at organhandel krenker menneskeverdet, og mener det er riktig å styrke rettsvernet til ofrene for slik virksomhet.

Komiteen viser til at internasjonal handel med menneskelige organer ikke er utbredt i Norge i dag, men trekker frem viktigheten av å ha et sterkt og samsvarende lovverk på tvers av land. Slik kan vi bidra til at personer som har foretatt ulovlig uttak, innsetting eller kommersiell utnyttning av organer, straffes, uansett hvem og hvor de er.

Komiteen anerkjenner også at behovet er større enn tilgangen på organer, også i Norge, og at dette kan skape et marked for ulovlig organhandel. Komiteen merker seg også at konvensjonen forplikter statene til å gi befolkningen likeverdig tilgang til transplantasjonsbehandling. For å bedre tilgangen på organer og redusere potensialet for et marked for organhandel, bør det kontinuerlig vurderes tiltak som kan øke organtilfanget i landet. I Norge har vi de siste årene sett en utvikling med stor nedgang i bruk av levende givere av nyre, som i 2009 utgjorde halvparten av alle transplantasjoner. I 2016 var andelen redusert til bare en fjerdedel. Når antallet som er i behov av en ny nyre i tillegg vokser dramatisk, og én av tre avdøde donorer ikke har avklart spørsmålet om organdonasjon mens de levde, samtidig som de pårørende ikke samtykker til organdonasjon, ser vi en utvikling i Norge hvor ventelisten for å få transplantert nyre nå vokser bekymringsfullt.

Komiteen vil peke på at det er særlig viktig å få opp igjen andelen levende givere av nyre i Norge. Dette krever bedre organisering og mer kunnskap i donorsykehusene. Videre er det behov for tiltak som gjør at flere tar stilling til organdonasjon.

Komiteen mener en bedre nasjonal koordinering av donorvirksomheten vil bidra til økt rekruttering av organdonorer. Komiteen oppfordrer derfor regjeringen til å se på en bedre samordning av ressursene og særlig vurdere kritiske faktorer ved de 28 godkjente donorsykehusene. Komiteen vil videre be regjeringen se på elektroniske løsninger som gjør det enklere å gi seg til kjenne som donor.

Komiteen vil i den forbindelse vise til behandlingen av Prop. 38 L (2014–2015) og komiteens merknader i Innst. 223 L (2014–2015), der en samlet komité understreket følgende:

«Komiteen vil peke på at informasjon og opplysningsarbeid virker. I 2012 var avslagsprosenten fra pårørende 17 prosent (pårørende som sier nei), i 2014 var den økt til 28 prosent. Dette viser at mange trolig svarer nei fordi de blir introdusert for et ukjent og vanskelig tema. At det er mulig å komme ned i 17

prosent, kan med stor sannsynlighet tilskrives at folkeopplysning som TV-serien «Med livet på vent» i TV2 i 2012, og opplysningsarbeid knyttet til verdens donasjonsdag, donorkort og arbeid i sosiale medier som Stiftelsen Organdonasjon driver, har en virkning.

Det bør være et mål for Norge at avslagsprosenten ikke skal overstige 22 prosent per år. Det vil kreve en mer forpliktende plan om finansiering av informasjonsvirksomhet årlig og en større folkeopplysningskampanje hvert 8.–10. år for å sikre at hver generasjon tar stilling.

Komiteen vil også peke på at det er viktig å drive systematisk forebygging. Helsedirektoratet har utarbeidet en plan for forebygging og behandling av kronisk nyresykdom (2011–2015). Formålet med planen er:

- redusert forekomst, sykелighet og dødelighet av kronisk nyresykdom
- helhet, kvalitet og likeverdighet i tilbudet til pasienter, uavhengig av bosted og sosioøkonomiske forhold
- at flest mulig som trenger det får tilbud om transplantasjon
- kvalitetsutvikling i dialysebehandling og/eller konservativ behandling for pasienter med svært alvorlig nyresykdom som ikke kan transplanteres

Komiteen vil oppfordre til en evaluering av planen for forebygging og behandling av kronisk nyresykdom (2011–2015) og en rullering.»

Komiteen mener komiteens forslag til å styrke arbeidet med å skaffe flere donorer, slik det kommer til uttrykk i merknadene i Innst. 223 L (2014–2015), er viktig for å kunne møte et behov som utvilsomt vil øke de kommende årene.

Komiteen påpeker at handel med organer er et problem som strekker seg over landegrensene, og som ofte involverer organisert kriminalitet. Det krever igjen godt internasjonalt samarbeid, og komiteen ser derfor positivt på at statene som slutter seg til og gjennomfører konvensjonen, også skal jobbe sam-

men for å forebygge, rapportere om og utveksle kunnskap om organhandel. Siden alle transplanterte vil være i stort behov av daglig medisiner, er det med blant annet immundempende medisiner, er det lett å oppdage pasienter i Norge som har reist ut av landet for å foreta en transplantasjon og som returnerer til Norge. Vedkommende vil raskt måtte medisineres og ha behov for å gå jevnlig til kontroll i sykehus. Det er viktig at slike tilfeller rapporteres, og at det settes i gang tiltak for å spore hvor transplantasjonen er utført og hvor organene kommer fra.

Uttalelse fra utenriks- og forsvarskomiteen

Komiteens utkast til innstilling har vært forelagt utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse, jf. vedtak i Stortinget av 6. april 2017.

Utenriks- og forsvarskomiteen uttaler i brev av 31. mai 2017 at den slutter seg til helse- og omsorgskomiteens utkast til innstilling, og har ingen ytterligere merknader.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding er enstemmig.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rå Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

Stortinget samtykker i ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 25. mars 2015 mot ulovlig handel med menneskeorganer.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 1. juni 2017

Kari Kjønaas Kjos

leder

Ketil Kjenseth

ordfører

